

dôkladnej a na vysokej odbornej úrovni spracovanej edície. Výhodou editora je aj to, že sa daným obdobím systematicky dlhodobo zaoberá a má za sebou rozsiahly archívny výskum a množstvo publikovaných štúdií a publikácií. Listiny, ktoré zhromaždil v edícii a sprístupnil v podobe regestov (dokopy 186 regestov), tak mohol zasadiť do širšieho historického rámca. Okrem samotných regestov je cenná aj úvodná časť, predovšetkým krátka kapitola venovaná významu sprístupneného pramenného materiálu (*Bedeutung des bearbeiteten Urkundenbestandes*), v ktorej rozoberá prínos publikovaných listín z hľadiska nových poznatkov pre historické bádanie tohto obdobia. Na ilustráciu môžeme uviesť zaujímavú informáciu o zmienke kronikára Eberharda Windeckeho, Žigmundovho súčasníka a dvorana, o konflikte ríšskeho kancelára Georga s kráľom Žigmundom, ku ktorému došlo na konci leta roku 1420. Kancelár totiž odmietal pečatíť ríšskou pečatou listiny o zálohovaní cirkevných majetkov v Čechách. Petr Elbel upozorňuje na skutočnosť, že publikované registry naozaj tento Windeckem zaznamenaný konflikt potvrdzujú: zálohovania cirkevných majetkov v Čechách sú spečatené výlučne uhorskou tajnou pečatou, kým ríšska kancelária expedovala iba listiny o zálohovaní komorských majetkov alebo poplatkov.

V úvodnej štúdií editor analyzoval sprístupnené pramene z rôznych hľadísk, vrátane diplomatického rozboru. V ňom si všímal materiál, na ktorom sú dokumenty napísané, kancelárske poznámky, jazyk, spečatenie. Predovšetkým pečatiam a kancelárskym poznámkam je venovaná pomerne veľká pozornosť, pretože poukazujú na kancelársku prax Žigmundovej uhorskej a ríšskej kancelárie a využívanie uhorskej tajnej pečate aj v prípadoch, ktoré sa nedotýkali uhorských záležitostí. V zväzku nie sú zaradené všetky Žigmundove listiny z moravských a českosliezskych archívov, chýbajú tie, ktoré sa zachovali v českých alebo aj rakúskych a maďarských archívoch v origináli alebo staršom vydaní. Niektoré z týchto prameňov sa preto objavajú až v ďalších zväzkoch RI XI. Čo sa dotýka zachovania jednotlivých dokumentov, zhruba polovicu (46 %) predstavujú originály. Prínosom edície sú deperditá, teda listiny, ktoré sa nezachovali a autor ich práce rekonštruoval zo zmienok v listinách samotného Žigmunda alebo iných vydavateľov či mestských kníh. Deperditá tvoria 26,5 % publikovaných dokumentov. Prínosom edície je teda podstatné rozšírenie Altmannom publikovaného materiálu (z Elbelových 187 regestov nájdeme u Altmanna iba 47, teda zhruba jednu štvrtinu). Ide teda zväčša o nový pramenný materiál, hoci

to neznamená, že boli všetky listiny úplne neznáme (niektoré boli publikované v rôznych edíciách alebo sprístupnené v rámci historických prác). V niektorých prípadoch umožnili prehodnotiť alebo spresniť niektoré poznatky. Úplne nové sú predovšetkým už spomínané deperditá.

Čo sa dotýka samotných regestov, sú spracované veľmi podrobne, poskytujú plnú informáciu o obsahu listiny. Bežným štandardom tohto typu edície sú kancelárske poznámky, ktoré editor samozrejme uvádza, cenným prínosom je však publikovanie arengy v plnom znení (keďže arengy sa v niektorých prípadoch opakujú, sú pri nasledujúcom výskyte uvedené už iba ako incipit). Veľmi vážnym problémom, s ktorým sa musel Petr Elbel vysporiadať, je písanie názvov miestnych mien, čo je mimoriadne problematické najmä v prípade lokalít v Uhorskom kráľovstve, kde miestne názvy spravidla existujú paralelne vo viacerých jazykoch (niektorý slovanský jazyk, nemčina, rumunčina, latinčina, maďarčina). Aj v Českom kráľovstve jestvovali súčasne názvy v nemčine, češtine, latinčine. Používanie dnešných názvov by bolo v niektorých prípadoch ahistorické alebo nepraktické. Autor preto zvolil historické názvy v nemčine (pokiaľ jestovali). Ak vznikli umelo, ponemčením pôvodne českých názvov, zostal u pôvodného českého názvu. Súčasne uvádza v zátvorke podobu názvu tak, ako je v listine (pri prvom výskyte). Akékoľvek problémy s identifikáciou lokality sú však vyriešené v skutočne kvalitne spracovanom registri, kde čitateľ nájde všetky podoby názvu danej lokality.

DANIELA DVOŘÁKOVÁ

Účty dvora prince Zikmunda Jagellonského, vévody hlohovského a opavského, nejvyššího hejtmana Slezska a Lužic z let (1493) 1500–1507, ed. Petr KOZÁK, Scriptorium – Slezské zemské muzeum, Praha 2014

LXIV + 742 s., ISBN 978-80-87271-98-8 (Scriptorium) 978-87789-15-5 (SZM)

Vydáním účtů dvora Zikmunda Jagellonského završil Petr Kozák své několikaleté úsilí věnované této osobnosti. Výsledkem je úctyhodná práce, v rámci které jsou v úplnosti zpřístupněny dva hlavní účetní rejstříky a částečně jeden dílčí, všechny uložené v dnešním Hlavním archivu starých písemností ve Varšavě.

Publikace se skládá ze dvou částí. Tu o poznání menší představuje úvodní studie tvořená třemi kapitolami. V první se čtenář seznamuje s osobou prince Zikmunda Jagellonského (1467–1548) a jeho poněkud opožděnou kariérou. Zikmund byl druhým nejmladším synem polského krále Kazimíra IV. Díky čtyřem starším bratrům byl relativně dlouhou dobu bezprizorním princem, zatímco Vladislav se stal českým králem (1471), Jan Albrecht polským králem (1492) a Alexandr litevským velkoknížetem (1492). Přesto měl k dispozici vlastní dvůr, byť zpočátku v omezenější podobě. Teprve přičiněním Vladislava, u jehož budínského dvora setrval, získal roku 1499 hlohovské vévodství a o dva roky později také vévodství opavské. Vladislav ho zároveň roku 1504 jmenoval místodržitelem Slezska a Lužic. Krátce poté Zikmund získal polský a litevský trůn.

Ve druhé kapitole je řešena otázka dvorských účtů jagellonských panovníků, které byly na svou dobu nezvykle pečlivě archivovány. Díky tomu dnes dochované účty pokrývají v Polsku i v Litvě téměř celé období jagellonské vlády, přičemž většina z nich byla edičně zpřístupněna. Nejstarší dochované polské účty sahají až do roku 1388. Účty litevských velkoknížat začaly být podle novějších názorů vedeny teprve za vlády Alexandra (1492–1506). Kozák dává do kontrastu míru dochování polských a litevských účtů na jedné straně a účtů českých a uherských Jagellonců na straně druhé. Z uherských účtů jsou k dispozici pouze rejstříky krále Vladislava z let 1494–1495 a krále Ludvíka z let 1525–1526. České prostředí je na tom podle autora ještě hůře, neboť se měl dochovat pouze malý zlomek účtů mistra královské kuchyně z doby Karla IV.

Situace nicméně není (alespoň pro jagellonskou dobu) tak zoufalá, jak z Kozákova výkladu vyplývá. Hned ze samého počátku vlády Vladislava Jagellonského existuje účetní rejstřík, ve kterém jsou zachyceny mimo jiné účty mladého krále z července až října roku 1471. Zápisy vedl polský podpokladník, respektive dočasný pokladník českého krále, který patřil k Vladislavovu průvodu z Krakova a měl na starost finanční zajištění celého podniku. V účtech lze najít kromě výdajů za dvůr např. i příjmy českého původu či náklady na korunovací nového krále. Tento cenný pramen se nachází stejně jako Zikmundovy účty ve Varšavě a byl roku 1960 edičně zpřístupněn (*Rachunki królewskie z lat 1471–1472 i 1476–1478*). Od roku 1472 je pak k dispozici s většími či menšími mezerami klíčový pramen účetního charakteru pro pražský dvůr Vladislava Jagellonského, tzv. registra verková, vedená při úřadu mince v Kutné Hoře. V nich se v rámci výdajové části nachází

velké množství položek, které se přímo týkají královského dvora. Úředníci mince totiž kromě zasílání pevné částky peněz zároveň přímo uhrazovali nejrůznější vydání spojená s panovníkem či jeho dvorem (vyplácení služného dvořanům, nákup jídla, pití, látek, oděvů, koní a krmení). Registra verková, která představovala hlavní účetní knihy kutnohorské mincovny, je třeba rovněž chápat i jako dvorské účty.

Poslední kapitola úvodu je věnována již přímo dvorským účtům prince Zikmunda Jagellonského, které charakterizuje na naše poměry nadstandardní míra dochování. K dispozici jsou dokonce dva na sebe navazující rukopisy hlavních účetních knih z let 1500–1504 a 1504–1507. Kromě nich přetrvál do dnešních dnů i jeden svazek z pomocných knih, který představují registra dvořanů z let 1493–1509/1510. Hlavní knihy jsou zahájeny výčtem příjmů, po kterém následují průběžně výdaje na každodenní provoz a výplaty služného. Vnitřně jsou rejstříky členěny podle lokalit, ve kterých Zikmundův dvůr v dané době setrval. Naproti tomu pomocná kniha byla rozdělena podle jednotlivých dvořanů, kdy byl uváděn kromě vyplácení služného i počet doprovodných jezdců, datum vstupu do služby a případně i vystoupení. Součástí výkladu je také užitečný přehled oběživa, které se v účtech vyskytuje, a seznámení s předchozími výběrovými edicemi účtů.

Vstupní část zakončuje analýza vlastního dvora na základě informací z účtů. Zmíněna je jeho sociální hierarchizace v užším slova smyslu (dvořané, komorníci, pážata), nechybí ani vyjmenování jednotlivých dvorských úředníků vyskytujících se v účtech, většinou bez vymezení jejich pracovní náplně a bez stanovení vzájemných vztahů (autor se omezil na jejich rozdělení do dvou skupin na urozené a neurozené). Z hlediska složení je pojednán i dvůr v širším slova smyslu, kdy je vymezeno několik kategorií, např. péče o duši, kancelář či finance.

Vlastní edici tvoří tři oddělení podle editovaných pramenů. V prvním případě se jedná pouze o částečné vydání pramene, kterým jsou registra dvořanů. Jsou totiž zpřístupněna jen léta 1493–1499 obsahující výplaty služného osmi dvořanům. To má své opodstatnění, jelikož uvedené období není zachyceno v dochovaných hlavních knihách, obsahuje proto jedinečné informace. Naproti tomu vydání za službu dvořanům ze zbylých let 1500–1509/1510 jsou již zachycena v hlavních rejstřících, a není tedy nutné je opakovat.

Jádro edice spočívá v hlavních knihách z let 1500–1504 a 1504–1507. Ze způsobu zpracování je znát respekt editora k pramenům, formálně i obsahově odpovídá co nejvíce originálu. V rámci

edice převládá transkripce, nelatinská slova jsou transliterována. Určování lokalit a převádění datací na moderní způsob je přesunuto do kritického poznámkového aparátu, resp. do jeho vysvětlujících poznámek. Jednotlivé osoby nejsou z praktických důvodů v rámci poznámek pod čarou identifikovány, ale je možné je dohledat ve jmenném rejstříku. Členění textu v rámci edice plně odpovídá členění v rukopisech, tzn. nejprve podle míst a dále případně dle jednotlivých skupin osob, kterým bylo vypláceno služně. Edici uzavírá seznam použitých pramenů i literatury a tři typy rejstříků: místní, jmenný a věcný. U všech je zohledněna původní podoba slov.

Kozákova edice je výsledkem pečlivé a dlouhodobé práce. Jistou představu o náročnosti může mimo jiné poskytnout i počet poznámek pod čarou vztahujících se k editovanému textu – je jich 6358. Zpřístupnění unikátních pramenů umožňuje nejen studium každodennosti pozdně středověkého Zikmundova dvora či princova itineráře, ale otevírá i celou řadu badatelských okruhů, z nichž je možné zmínit zejména výzkum peněžního oběhiva v pozdně středověké střední a středovýchodní Evropě.

PAVEL TRNKA

Vitae Sanctorum Aetatis Conversionis Europae Centralis (Saec. X–XI): Saints of the Christianization Age of Central Europe (Tenth–Eleventh Centuries), ed. Gábor KLANICZAY, Central European University Press, Budapest – New York 2014 (= Central European Medieval Texts 6)

405 s., ISBN 97 8-615-5225-20-8

Šestý svazek ediční řady, zprostředkovávající středoevropské prameny v latinském originále a v anglickém překladu, se zaměřuje na hagiografická díla, která jsou spojena spíše časově než christianizační tematikou, jak by bylo možné se domnívat dle názvu. Chronologicky řazené texty jsou věnovány postupně svatým Václavovi, Vojtěchovi, pěti bratřím, Svoradu a Benediktovi a nakonec z našeho pohledu poněkud volněji do středoevropského rámce zařaditelnému Gaudentiovi, biskupovi z Osoru. Ve třech případech se tedy jedná o topiky zpracované pouze v jediné hagiografii, nicméně pokud jde o texty svatováclavské a svatovojtěšské, mohli editoři i v rámci

dané epochy vybírat z řady několika textů. Pro edici si zvolili texty Gumpoldův a Canapariův. V případě václavského tématu výběr podmínil fakt, že anglický překlad legendy zatím chyběl; svatovojtěšská legenda byla zřejmě vybrána v souvislosti s dlouhodobým badatelským zájmem jejího komentátora a překladatele Cristiana Gašpara. Až na výjimku, kterou představuje již přeložený Život pěti bratří, spočívá největší přínos svazku v prvním publikovaném anglickém překladu všech textů. Latinské verze představují vesměs reedice už publikovaných edic kritických, v případě textu Gumpolda pak jde dokonce o verzi z jediného konkrétního rukopisného zdroje – pro edici byl zvolen text publikovaný Janou Zachovou v rámci Legend Wolfenbüttelského rukopisu.

Svazek otevírá souhrnná studie Iana Wooda, která představuje spíše stručné přehlednutí okolností těchto legend. Každý text ovšem uvádí ještě další předmluva s obecným komentářem. Vyjma Canaparia je překladatelkou všech legend Marina Miladinová. V úvodní studii ke Gumpoldovi se český badatel nedozví žádnou převratnou informaci. Miladinová zde shrnuje nejzákladnější fakta a literaturu, přičemž zaujímá k některým stěžejním problémům svá osobní stanoviska. Zaujme fakt, že neuralgické datum Václavovy smrti je v textu zmíněno dvakrát a pokaždé v jiné verzi; nevíme tudíž, k jakému datu se překladatelka nakonec přiklání. Zaujme rovněž časté používání anglického termínu „monastery“ pro kostely zakládané prvními generacemi Přemyslovců. Jde evidentně o překladatelsko-editorský omyl, čemuž ostatně nasvědčuje i fakt, že tento termín je užít bez dalšího komentáře.

Canapariovým textem se Christian Gašpar zabývá již delší dobu. Edice v tomto směru poněkud překračuje základní cíle díla a je sestavena s ohledem na směr bádání rumunského medievisity. Tím se stala obhajoba původní editorské práce Jadwigy Karwasińskiej proti novějším alternativním teoriím reprezentovaným pracemi Johanne Frieda a Jürgena Hoffmanna. Gašpar přináší další argumenty podporující základní schéma filiace navržené Karwasińskou a také obhájuje určení autora textu jako Canaparia, nebo osobu z jeho intelektuálního okruhu. Hlavním důkazem má být zdůraznění bohatosti citací a aluzí v textu, která ukazuje na autora obeznámeného s širokým kánonem antické literatury, doplněným o církevní Otce, Bibli a Řeholi. Podobným směrem míří Gašparovy emendace, jež mají rekonstruovat původní text ze tří na sobě nezávislých linií filiace tak, jak je určila již Karwasińská, a obhájit tezi, že všechny vycházejí z téhož nedochovaného, patrně římského textu. Zejména díky bohatému